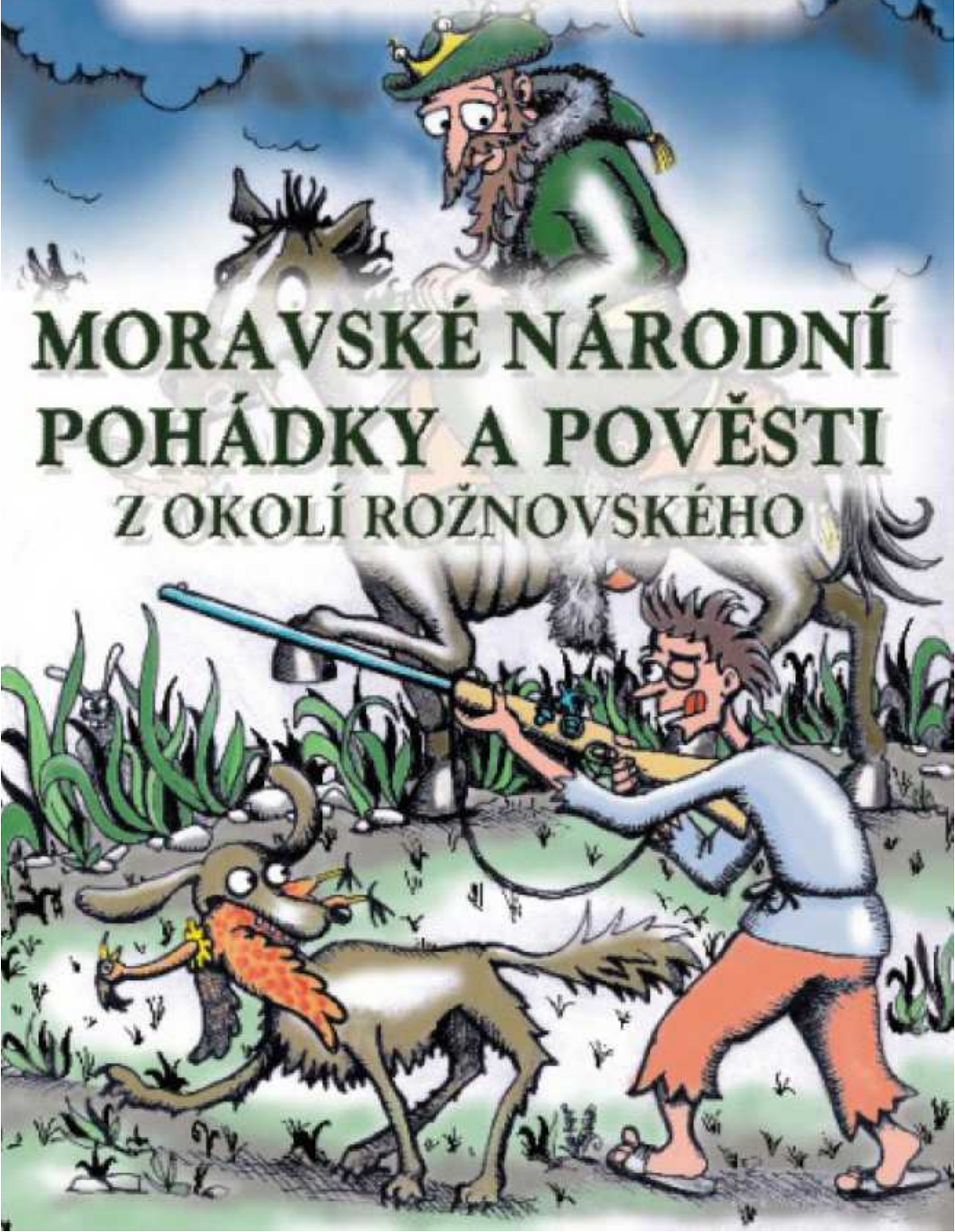

Beneš Metod Kulda

**MORAVSKÉ NÁRODNÍ
POHÁDKY A POVĚSTI
Z OKOLÍ ROŽNOVSKÉHO**

BENEŠ METOD KULDA

**MORAVSKÉ NÁRODNÍ
POHÁDKY A POVĚSTI
Z OKOLÍ ROŽNOVSKÉHO**

Ilustroval
Přemek Horáček

2011

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout z portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takového sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Illustrations © Přemek Horáček, 2011

© Carpe diem, 2011

www.carpe.cz

Made In Moravia, Czech Republic, EU

ISBN 978-80-87195-49-9

Předmluva z roku 1946

Který Moravan by neměl znát jména Sušil a Bartoš! Kdo by nemiloval naše vroucí národní písně! Sestrou lidové písně je zajisté národní pohádka. Dávala nám v dětství velikou radost, ve vzpomínkách prodlouženou do života dospělého, kdy chápeme, že se v ní tají ideál dobra nad zlem vítězího. Národní pohádka, toť kus velmi delikátního vlastenectví, uvědomovaného k r á s o u. A co jiného nás Av tomto životě kromě modlitby a práce udržuje než právě láska a krása, studánky vody křišťálové, z končin devatera hor přikouzlené, aby v pohádce a písni napojily srdce vysílená. Za starodávna se u nás při práci zpívalo, po práci večer povídalo. A pohádky bývaly tím přebohatým zdrojem vyprávění, uchovávaly se v paměti jako drahocenný poklad, jako jádro vyššího zdroje dorozumívacího.

Beneš Metod Kulda! Připomněli jsme si dvě převzácná moravská jména, do třetice si k nim přidáme tohoto ušlechtilce, a souhvězdí našeho vlasteneckého nebe se nám rozzáří dokonale. Kulda se narodil 16. března 1820 v Ivančicích na Moravě. Gymnasium vystudoval v Jihlavě, filosofická studia v Brně, kde se rozhodl ke kněžství. Na teologii v něm národní citění velmi podpořil právě Sušil. Kaplanoval v Židlochovicích, Loděnicích a Hobzí. Z těchto míst posílal příspěvky do mladého tehdy časopisu Moravských novin. Stal se i přehorlivým účastníkem při zakládání Dědictví sv. Cyrila a Metoděje. Byl ustanoven duchovním správcem v nově založené brněnské ochranovně, později odešel na faru v Chlumci v Čechách a od tohoto dne se datuje jeho odchod z Moravy. Nejvyšší cti se mu dostalo zvolením za poslance do Sněmu českého a jmenováním za kanovníka při kapitule vyšehradské. Ke konci života trpěl ochabnutím zraku a zemřel r. 1898.

Jeho práce nábožensko-literární je hojná. Předsevzal si v ní mravně povznést náš lid. Výčet těchto jeho děl zde vynecháme, neboť nás hlavně zajímá jeho sběratelská práce na poli lidových pohádek. Jsa přepracován, odešel z brněnského působiště na léčení do Rožnova pod Radhoštěm, kde bedlivě sbíral pohádky, jež vyšly tiskem roku 1854 (ve dvou svazcích roku 1874) pod názvem Moravské národní pohádky a pověsti z okolí rožnovského. Tyto spolu se svazky Moravské národní pohádky z okolí olešnického (1892) a Moravské národní pohádky z okolí kamenického (1894) tvoří trojici Kuldových sbírek tohoto druhu. Zapsal se jimi do oblasti české literární klasičnosti, získal si jimi nesmrtelnost právě jako Erben a Božena Němcová.

Jsou to pohádky slavné, jadrné svojí řečí, jež má chuť másla a medu. Na rozdíl od Erbenových a Němcové jsou uchovány ve své původní lidové po-

době, ačkoliv v nich Kulda tu a tam něco upravil, a to se vzácným taktem sběratele – básníka. Jsou to pohádky klasické, se svým naprostým tvarem, tak jak v Kuldově době vykrytalizoval a jak jej do svého pera přijali ostatní na slovo vzatí sběratelé. Jsou to pohádky drsné zemité vůně, nenápadného rytmického spádu. Všimněme si třeba pohádky Po smrti, poslední z našeho výboru. Jak se podobá vnitřní hudbě Sušilových balad, jak je prosycena starodávným duchem typické lidové víry!

Do této knihy jsme Ti, milý čtenáři, vybrali polovinu pohádek ze sbírky Moravské národní pohádky z okolí rožnovského! Dovolili jsme si jen nejnútnejší změny mluvnické a pravopisné, takže zde máš kytici Kuldových pohádek původní vůně a barvy. Nemůžeme se dost natoužit po úplném vydání těchto pohádek jak z okolí olešnického, tak kamenického. Zvlášt' první z těchto bychom Ti rádi předložili v úplném souboru, abys poznal vlasteneckou práci dnes už polozapomenutého znamenitého kněze J. Pleskače, faráře v Olešnici na Moravě, který tamější pohádky a pověsti pro Kuldu sbíral. Budeme však rádi, když aspoň tento výbor s láskou přijmeš a dáš číst svým dětem.

Klement Bochořák

OVČÁČEK A ČERNOKNĚŽNÍK NA RADHOŠTI

Pásl ovčáček ovce, přišel k němu černokněžník a povídal mu:

„Ovčáčku, co ty ovečky roznesou na svých tlapkách zlata!“

A ten ovčák povídal:

„Ne zlata, ale bláta!“

A ten černokněžník vzal toho bláta, utočil mu kulku, a to bylo samé zlato. Tak se ovčáček přesvědčil, že to nebylo bláto – než zlato. Když černokněžník ušel, ovčáček zkusil, bude-li to zlato. Ale bylo jenom bláto.

S RADHOŠTĚ ZA HODINU V PRAZE

Jedenkráté, jak valaši¹⁾ připouštěli ovce ke košáru,²⁾ přišel k nim jakýsi člověk a pravil:

„Valaši, kolik jest hodin?“

Oni mu odpověděli, že jest myslím 11 hodin.

„A já musím dnes v poledne obědvat v Praze,“ řekl člověk.

„Ho, ho,“ smáli se mu valaši, „to sotva do Rožnova dojdete!“ On pak shodil se sebe plášť a rozprostřel ho po zemi, potom naň sedl, vytáhl z kapsy píšťalku a pískal. Jak začal pískati, taký větrík se udělal a plášť okolo něho ohrnul; ale on pořád pískal, a ten vítr ho pořád výše a výše zdvíhal, až se jim v povětří značil jako malé jehně, potom jako vrána a naposledy jako kulička, až se jim s očí ztratil.

SIROTEK V RADHOŠTI

Kdysi se stalo, že byli dva bratři; jednomu bylo Mach a druhému Jan. Mach měl dva chlapce a Jan měl čtyři děti. Mach se roznemohl, a požádal svého bratra Jana za poručníka svým dvěma chlapcům a odemřel. Žena jeho umřela také již před rokem. Když Jan se vrátil od bratra zemřelého domů, žena se ho ptala: „Snad ses nestal poručníkem?“

On odpověděl: „Což myslíš, že nechám ty ubohé sirotky zahynout? Vždyť jest to moje krev! Včil budeme rozprávět o jiném, seberem-li obě děti k sobě, či jich rozdáme lidem cizím?“

Na to odpověděla žena: „Toho staršího bych ještě vzala, ale toho mladšího nechci!“

Na to on jí řekl: „Nerozmýšlej o tom, já si přivedu oba dva.“

Žena povídá: „Nedivila bych se, kdybys vzal toho staršího, toho mladšího by si mohl vzít, kdo by chtěl!“

Ale muž odpověděl: „Viš-li ty, že nám ten mladší může býti lepší nežli ten starší?“

Žena povídá: „Ale jak by nám ten mladší mohl býti lepší?“ Starší již má čtrnáct roků a ten mladší má teprv dva roky!“

Muž pravil: „Milá brachu, víš, že jsem jejich strýc a že se musím o ně postarat' chtě neb nechtě; já si je vezmu oba dva k sobě.“

Když je k sobě sebral, měl je devět let; starší, Josef, vydělával si dobře na to, co dostal od strýce svého; a mladší, Michal, v posledním čase také již pomáhal v menších pracích. Ale tu přišly zlé časy, kdy bylo se všemi bídnými lidmi zle. I Jan musil na konci svou krávu odprodati.

Tu přistoupila k němu žena a pravila: „Vidíš, bylo-li nám třeba těch dvou dětí mítí? Povídala jsem ti, neber je! Včil nemůžeme ani svých vlastních dětí uživit!“

Ale muž jí odpověděl: „Co se nad tím staráš, vždyť víš, že místo³⁾ těch dětí zůstane nám; musím je odkoupit' a jim vyplatit!“

Na to žena: „Zdali by nebylo líp toho mladšího chlapce se zbýti?“

Přišlo by nám to laciněji!“

Muž pravil: „Vzpomeň si na to, vzali jsme je v dobrém čase, zdali by to nebylo hříchem před Bohem a před světem zbýti se jich ve zlém čase? Co by řekli lidé?“

Ale žena stála na tom, aby děti přišly pryč.

Muž tedy řekl: „Viš-li co, ženuško, aby bylo všady dobře, zavedu toho mladšího do hor.“

Ona povídá: „Prosím tě, kampak ho zavedeš? Zavedeš ho asi dvě hodiny cesty, a on zase přijde!“

Muž odpověděl: „Zavedu ho dále, odkud se nikdy více nevrátí! Od Boha jsem toho sirotka přijal, Bohu jej nyní zase odevzdám!“

Druhého dne, než svítalo, mluvil k chlapečkovi desítiletému: „Michale, půjdeme spolu, zda bychom v tom Radhošti nějaký poklad mohli najít!“

Michal netušil nic zlého a šel s veselou myslí se strýcem svým. Když přišli k dírák na Radhošti, rozsvítil strýc světlo a všel do nich i s Michalem. Tam slezli po chatrném řebříku do hlubiny, chodili dlouho a prolézali mnohé jeskyně, až přišli k podzemní řece, přes kterou byla položena úzká lávka.

Za vodou řekl strýc: „Michale, sedni si tu na té skále; zde máš chleba a zahýbák,⁴⁾ zatím pojez a já se půjdu dále sám podívat.“

Michal ostal sedět a potmě krájel si chleba a jedl. Nešťastný chlapec dlouho očekával svého strýce, až by se vrátil k němu se světlem, nechtěl se ani s místa hnouti, neboť se bál v té černé tmě. Toužebně naslouchal, přichází-li již strýc, ale ten nepřicházel.

Tu sobě pomyslně: „Snad mne sem strýc zavedl, nechal mne tu a odešel domů!“

Při té myšlence vlasy mu vzhůru vstávaly; vzbopil se a hledal cestu z Radhoště ven. Ale tu nebylo možná naléztí. Jak se měl bez světla prodíratí jeskyněmi? Jak měl naléztí úzkou lávku přes řeku a řebřík z jeskyně vzhůru? Místo co měl jít k řece, vzdaloval se jí pořád více; to zpozoroval teprve potom, když již jekotu jejího hrubě ani neslyšel. Unavený sklesl na mokrou zemi, položil hlavu na studenou skálu a hlasitě plakal. Potom zase vyskočil a šel zpátky. Když potmě vpravo, vlevo hmatal, uklouzla mu noha a on spadl se skaliny dolů. Když letěl, chtěl se zachytit a utrl dva veliké střechy, které se mu ulomily. Nevěda, co činí, uschránil je ve svém zajdaku⁵⁾ a šel dále. Blížil se k řece, neboť její jekot pořád více a více slyšel, až pak omakal, že jest u vody. Ale včil nemohl najítí tu úzkou lávku, po které ho strýc byl přivedl. Zmužile skočil do vody a šťastně přeplaval na druhou stranu. Potom přišel k nebezpečnému řebříku a jako kočka hned byl nahoře. Když byl ještě půl hodiny hledal, makal a přemýšlel, vyšel ven z díry, ale měl ruce a nohy dodřené a zkrvácené a třásl se zimou a přestálým strachem.

Včil padl na kolena a děkoval Pánu Bohu za to, že ho vyvedl a že nezahynul v Radhošti. Potom si sedl, jedl suchý chléb, co mu ještě v zajdaku zbyl, a rozvažoval si, co má dělat? Věděl, že ho strýc nechce, a proto si umínil, že půjde dále do světa, že se přece nějak obživí. Nato všecko, když byl celý den hladový chodil a bloudil, přišel na jakýsi hrad, vyptal si kus chleba od služeb-

níka a posadil se na rožný kámen. Když vytahoval ze zajdáka zahýbák, spatřil služebník dva žluté střechýle v jeho zajdáku a ptal se ho, co to má? Služebník je obracel na všechny strany, potěžkával je v ruce, ukazoval jiným, až pak konečně šel je ukázat pánovi. Pán toho hradu dal jej k sobě přivést. Když ho k němu přivedli, tázal se ho pán, odkud by ty dva kusy ryzího zlata měl. Michal vypravoval, co se s ním stalo a jak k těm střechýlům přišel. To vypravování pohnulo pánem tak, že si ho vzal za vlastního, neboť sám byl svobodný a neměl žádných dětí. Zlato mu odprodal a peníze dobře na úroky uložil. Také jej dal ve všech potřebných vědomostech vycvičiti.

Michal byl již na tom hradě celých 17 roků. Když pak dochodilo sedmnácté léto, pán se roznemohl. Všecko majetství své odporučil Michalovi a přikázal mu, aby byl střídmě živ a na bídný lid aby pamatoval. Michal sobě pomyslíl: „Kterak bych neměl na bídný lid pamatovat, když jsem sám z bídy a včil jsem se stal bohatým pánem?“

Do čtrnácti dní byl pán pochován.

Dvě léta tomu bylo, co byl Michal svým pánem. Jednoho dne stál v okně a díval se na náhradí. Tu přicházel do hradu bídný stařec v roztrhaných šatech. Jeho bída jím velice hnula a hned rozkázal vrátnému, aby ho k němu nahoru přivedl. Když stařec do jizby vstoupil, Michal poznal, že jest to jeho strýc; ale strýc Michala nepoznal.

„Smilujte se, milostivý pane,“ prosil stařec, „nade mnou – nad starcem hladovým, Pán Bůh vám to zaplatí!“

Michal pravil: „S radostí chci vám dát užití potřebného jídla a pití; zatím se posaďte!“

Potom zavolal služebníka, dal mu klíče a potichu mu naporučil, aby donesl z jeho zajdáku, který sobě i s valašskými šaty na památku nechal, zahýbák, a sedl si k stařečkovi, který mu vypravoval, jak býval zámožný, jak zlými časy upadl do chudoby a jak soudem o všecko přišel, takže místo své musel prodati a včil se musí ptaným chlebem živiti.

„Nemáte-liž žádných dětí?“ ptal se Michal.

„Ach, Bože,“ pravil stařec, „měl jsem čtvero dětí; tři mi zemřely na neštovice a čtvrtý jest ničema, který se ani o Boha, ani o svého starého otce nestará.“

Zatím donesl služebník jídlo a pití.

Michal sám starcovi podal chléb a zahýbák, aby si krájel.

Stařec vzal zahýbák do ruky, díval se naň, zbledl jako stěna, neboť poznal znamení, které svou rukou do něho vpálil – a jako zmámený sotva vykoktal slova: „Milostivý pane, kde se ten nůž tu vzal?“

Michal odpověděl: „Cožpak vám je po tom noži? Nůž jako nůž!“

„Ne tak, ne tak!“ zvolal zoufale stařec, „pro Boha živého, povězte mi, kde se tu ten nůž vzal? Povězte mi to a nemuňte mne!“

Michal již se déle nemohl zdržeti a zapíratí, a proto zvolal: „Otče Jane! Neznáte-liž sirotka Michala?“

Strýc se ulekl, poznal Michala a hanbou i strachem padl před ním na kolena. Ale Michal ho pozdvihl, objal a pravil: „Strýčku, nebojte se nic, já jsem vám již dávno odpustil!“

Stařec se posadil, ale do jídla již neměl chuti. Michal ho podržel u sebe až do smrti, a když se dověděl, že starší jeho bratr je ve službě, i toho k sobě vzal do hradu. Strýc však již nepřechkal celý rok na živobytí, ale umřel alespoň s tou radostí, že Michal v Radhošti nezahynul, což ho před tím v jeho bídě trápilo dnem i nocí.

ČERTŮV MLÝN

Pod starou hutí bydlela matka s jednou svou dcerou. Byla u nich přástka a sešlo se několik děvčat. Přichodili k nim také mládenci na posezenou a obírali se nejvíce s ostatními děvčaty; domácí dcery si nikdo nevyšimal, že byla již v letech a nebyla tak hezká. Byla velice mrzutá, že ta mladá chasa ji dožírala, a řekla: „Kdyby sám čert přišel, hned bych ho chtěla!“

Tu se stalo, že k nim přišel myslivecký mládenec. Ten hned se měl k dceři domácí a otřepával jí pazdeří se zástěrky. Ona tomu byla ráda. I ptal se jí myslivecký, zdali by si ho chtěla vzíti za manžela?

Děvče odpovědělo: „Milý pantáto, já se nebudu vdávati.“

Matka zatím na něj pohlédla a řekla: „Pane, vy se mi jaksí nelíbíte; vy nemáte obchodu⁶⁾ dle našeho způsobu; pro vás nehodí se má dcera.“

Myslivec odpověděl: „Proč ne? Dcera vaše se mi líbí, proto bych si ji rád vzal.“

Matka pravila: „Dcera se vám líbí, ale ona ukazuje, že vy se jí nelíbíte. Myslivci nemají svého domu a musejí se tlouci po světě.“

Myslivec se obrátil k dceři a ptal se jí zase, zdali by si ho nevezala?

Dcera pak řekla: „Nenuťte mne, já se vdávati nebudu.“

Myslivec jí ale přimlouval, že jest bohatý, že se u něho bude míti dobře, že jí zaopatří, co srdce ráčí.

Matka by se ho byla ráda zbyla, a proto řekla: „Jste-li tak mocný pán, dokažte to. Postavíte-li támhle na tom kopci za 48 hodin mlýn, aby se v něm mlelo, dám vám svou dceru.“

Dcera také přisvědčila: „Ano, potom za vás půjdu!“

Myslivec odešel. Na druhý den přišel k nim starý strýček a tomu matka vypravovala, co se jim bylo včera přihodilo, a popsala mu zevrubně myslivce.

Stařeček se hned křížoval a pravil: „Nepodívala jste se mu na nohy? Neměl-li snad koňské kopyto? Teď již vím také, kdo jest ten starý žebrák, který dnes od božího rána po Bečvách chodí a všecky kohouty skupuje. Vy máte také kohouta, až k vám přijde, neprodávejte ho, ale schovejte ho raději pod bečku, aby vám ho nevyloodil.“

Přišel člověk žebrák a volal: „Máte kohouta?“

„Nemáme, zabili jsme ho, tuze nám skřekal za ušima; ale nebudeme dlouho bez něho; až přinesou kohouty ke kostelu na prodej, koupíme si jiného.“

Žebrák odešel a dcera běžela na podlahu a dala kohoutovi jísti. Když se vrátila, napomínala ji matka: „Nepouštěj ho, ještě tu ten člověk chodí a nedá pokoje.“

Čas dochodil a myslivec stavěl mlýn. Matka vzala kohouta a vyhodila ho na střechu. Kohout začal zpívati. Čert právě nesl skálu, kterouž měl řetězy opá-

sanou na zádech; ale jak kohout zazpíval, klesla jeho moc, takže s kamenem upadl a nemohl mlýna dostavěti. Skála ta ostala pod horou ležeti až do dneška a v ní jsou vytlačeny záda a řetězy, jak ji zlý duch na sobě připnutou měl. Na hoře pak již byl skoro dostavěný mlýn a struhy vykopány, a u mlýna byla chalupa, v které strašilo, takže tam žádný člověk ani bývati, ani nocovati nemohl, v létě ani v zimě.

Přišel pak jednoho večera vysloužilý voják cestou pod horou a mluvil sám k sobě: „Kdepak já hříšný tu budu nocovati? Přítele tu nemám a jísti nemám co; půjdu někam kus jídla sobě vypatit.“ Šel z Kněhyně na Záhorsko a prosil: „Bud’te tak dobří a dejte mi něco jísti, a potom půjdu do chalupy na horu, abych tam přenocoval.“

Řekl mu hospodář: „Nemožno tam přenocovati, jest tam ukrutná hrůza!“

Voják ale pravil: „Já se tam přece dám, ale dnes ještě ne, napřed se přichystám.“ Šel do Frenštátu, koupil si tam hromničku a přišel na třetí den zpátky. Lehl si do baráku a fajčil. Začal kouřit – plesk po dýmce, dýmka mu vypadla z úst na zem. „Ty hloupý blázne,“ zvolal, „byl jsem tolik let vojákem, a ty mi dýmky vyrážíš? Počkej, počkej, však my si trefíme.“ Rozsvítil svítku, pomodlil se, zapálil si a kouřil. Zase plesk po dýmce! „Počkej,“ huboval, „po třetí mi ji nevyhodíš!“ Zapálil si tabák rozžatou svíčkou a obešel dokola. Za chvíli to klepalo na dveře, neozýval se; klepalo se po druhé; mlčel. Až když po třetí se zaklepalo, promluvil: „Kdo co potřebuje, ať přijde ve dne. Dveře se otevřely a vstoupil do jizby pocestný myslivec, na němž voják koňské kopyto dobře znamenal; i ptal se ho: „Proč jste sem přišel?“

Myslivec odpověděl: „Zabloudil jsem a chci s vámi tu přenocovati.“

Voják vstal a řekl: „Když jsi sem přišel, přišels, ale báti se nebudeme.“ Vzal svíčku a pleskl myslivce, který ihned ostal v podobě d’ábla ve vší šerednosti před ním státi a mluvil:

„Mohls mi toho nedělati, propusť mne a já nechám tebe na pokoji a ty mne.“

Voják odpověděl: „Nepustím tě, až se mi zavážeš, že každého člověka necháš na pokoji, co svět světem bude.“

Ďábel se ztratil a na stole ležel pecen chleba a hrudka sýra.

Voják pravil: „Když sis to nachystal, přijď a jez!“ Potom pokapal chléb ten hromničkou a chléb i se sýrem se ztratil, a nastala ukrutná bouřka. Voják vyšel pod širé nebe, aby na něj chalupa nespadla a nebylo mu nic. Šel k fojtovi a vypravoval, co se mu tam přihodilo, aby tam šel a přesvědčil se, že tam již nikdy více křiku nebude. Do roka vojáka dobře chovali a viděli, že jim z mlýna a z chalupy zlý duch nebude nic více škoditi.